

Kula babilonska i pomelnja jezika.

Na temelju hebrejskog teksta pokušao ga razjasni

fra. Petar Vlašić, franjevac.

(Svršetak.)

4. Zidanje kule.

a) Svrha zidanja.

Kad se Semovci za vrijeme Falegovo, nekoliko vijekova poslije potopa nastaniše u zemlji Senarskoj, u današnjoj Mezopotamiji, te vidješe, da je ta zemlja u svakom pogledu zgodna za obitavanje, stadoše se među sobom dogovarati: „Hajde, da sazidamo grad i kulu, kojoj će vrh biti do nebesa i načinimo sebi znak, da se ne bismo rasijali po svoj zemlji“.

Mnogo se naprežu egzagete, da iz ovih riječi upoznadu pravu svrhu zidanja onako goleme građevine. Oni, koji se drže Vulgate — a to je većina svetih Otaca i starijih egzageta — zaključuju, da je oholost, neuredna pohlepa za taštom slavom, bila svrha zidanja, a to zato, jer u Vulgati stoji: „et celebremus nomen nostrum = i proslavimo svoje ime“.¹ Sv. Augustin veli, da je Nimrod bio onaj, koji je prvi započeo zidati, a to u svrhu, da ta kula bude „arx suae tyrannidis et impietatis = tvrđava njegovog silništva i bezboštva“.² Sveti Naučitelj ovako umuje na temelju onoga, što Mojsije — kako gore vidjesmo — kaže o Nimrodu: „A on prvi bje silan na zemlji“. I Josip Flavij drži Nimrodijance začetnike onog zidanja, a svrha im je bila, da imadu zakloništa, ako bi se kadgod ponovio potop. Spominjem od starijih još i Cajetanovo mnijenje, po kome je svrha zidanja bila naprosto strategična, da se naime u dolini Senarskoj sakupljeni stanovnici uspješno uzmognu braniti proti svakoj neprijateljskoj navali.³

¹ V. kod Cornelius a Lap. Comm. in Genesim cap. XI.

² De civit. I. 16. c. 4.

³ Flavijevo i Cajetanovo mnijenje navodi Hummelauer u svojem komentaru in Genesim 335. — V. Jos. Flav. Antiquit. I. 4, 2.

Tko se zagleda u izvorni (hebrejski) tekst, opazit će odmah, da se nijedno spomenuto mnijenje s njime ne slaže. Zato su noviji egzagete pošli drugim putem, t. j. pokušali su na temelju hebr. teksta razabrati svrhu zidanja. No i ovdje se opet mnijenja razilaze. Nekoji se približuju mnijenju starijih egzageta, n. pr. H. Zschocke,¹ P. Schanz,² Aem. Schöpfer,³ F. Kaulen,⁴ dočim F. de Hummelauer iznaša — bar u glavnome — novo mnijenje. On drži, da je svrha zidanja kule bila ta: da se u njoj usredotoči sav politički i religiozni život ondješnjih stanovnika. Političko središte bilo bi u toliko, u koliko je ta zgrada imala biti vladarevim obitavalištem i sijelom čitave državne uprave; a religiozno središte, jer je ta zgrada bila ujedno veličanstveni hram, kamo bi imali dolaziti u određene dane stanovnici sa najudaljenijih strana, da prisustvuju religioznim obredima i svečanostima. Jer je pak ta religija bila kriva, shvatljivo je, zašto je Bog zapriječio ostvarenje te ideje.⁵

Ova svrha, kako ju Hummelauer prikazuje, čini mi se odveć diplomatskom i odveć modernom, a da bi ju oni pradavni Semovci mogli imati. Ne kažem, da se protivi tekstu, ali mi se čini, da se protivi mišljenju onih ljudi. Nijesu sigurno jošter bili toliko kulturno napredovali, da su mogli pomišljati o prevlasti nad čitavom krajinom, o sjajnim kraljevskim dvorovima i o veličanstvenim hramovima. Iz Abrahamova života razabiremo, da su u njegovo doba služila stabla ili gomila kamenja umjesto hramova.⁶ Ne slijedi odatle, da nije u to doba bio gdjegdje kojigod hram, no ti će biti vrlo rijetki; a za doba zidanja kule babilonske ne će biti sigurno nijednog. Otkle dakle onim ljudima najednom ideja o zidanju veličanstvenog hrama, kao središte cijelog religioznog života, a koji bi ujedno imao i političku svrhu, da naime uzdržavanjem jednakosti vjere uzdrži se i gospodstvo jednog vladara?

Radi ovoga, mislim, da bolje odgovara svim ondašnjim okolnostima više materijalna svrha, a ta bi bila: Semovci su zidali kulu, da se ne odijele, vele, jedni od drugih. Posvemašnje odijeljenje nijesu mogli zapriječiti, jer kad se narodi namnože,

¹ Historia sacra Ant. Tert. ed. 4. str. 47.

² Apologie des Christenthums. Freiburg in B. 1887. I. str. 331.

³ Geschichte des Alten Testaments ed. 2. str. 74.

⁴ Die Sprachverwirrung zu Babel. Mainz 1861. str. 151.

⁵ I. c. str. 335.

⁶ J. Döllner: Abraham und seine Zeit. Münster in Westf. 1909. str. 27.

valja dalje zabasati. No kula je imala biti znakom, koji će se i sa odaljenih strana moći vidjeti i na taj način ušćuvati će se donekle željeno jedinstvo, tim više, što se ne će udaljivati daleko, odakle ne će moći kulu vidjeti.

Priznajem, da prema našem modernom shvaćanju izgleda ova svrha odviše djetinjastom i nekako začudnom, no zamislimo li se dobro u ono drevno doba, uvjerit ćemo se, da su je oni prastari Semovci mogli imati pri zidanju kule, jer odgovara njihovom mišljenju. A i u sv. tekstu imamo potvrdu svog mnijenja, jer — kako gori spomenuh — ona hebrejska riječ **שם** = nomen = ime, znači također i „signum = znak“; možemo dakle slobodno u tom ju smislu shvatiti. Pače tako rek bi da ju se i ima shvatiti zbog glagola, koji je spojen s ovom imenicom, a taj je **נעשה** (na^ase). Ovo je 1 l. pl. fut. od gl.

עשה (asa), koji znači napraviti nešto (conficere, fabricare, creare) i u opće se primjenjuje na materijalne stvari.¹ Dosljedno sasvim se lijepo kaže: „napraviti znak“ (conficere, fabricare signum), dočim se ne može dobro isto kazati o imenu ili o slavi „napraviti ime“ (conficere nomen).

Nije mi poznat nijedan moderni auktor, koji bi zastupao ovo mnijenje; nekoji su ga stariji egzagete u istinu držali, a medju ove ubrajam i našega Škarića, koji tumačeći 4. r. 11. pogl. Geneze veli: „I stecimo sebi slavno ime, prije nego itd. Ovako prinijesmo iz latinskog prinositelja, koji je riječ **שם** (šem) uzeo za „ime“ a riječ **פן** (pen) prinio „prije nego“, što se sklada s odlukom onoga puka, koji ne bijaše namislio ni učiniti se glasovit, ni raspršati se po svijetu; i zato je razložitije prinesenje onih, koji riječ **שם** uzeše za biljeg što baš i znači...“ Isti Škarić² navodi nam uzrok zidanju kule (on ju zove „stolp = stup), koji ću evo doslovce navesti pišuć po novom pravopisu, jer lijepo potkrepljuje mnijenje, koje zastupam. Škarić veli: „Budući se posljednici Noaha nastanili na onoj poljani, i odhodeći oni baš i na daleko, koji na jednu, a koji na drugu stranu za naći paše svojoj živini, dosjetiše se, da im višekrat bijaše mučno vratiti se na svoj

¹ Gesenius, Lexicon Hebr. et Chald. str. 732.

² J. M. Škarić: Sveto Pismo staroga i novoga zavjeta. — slog I. u Beču 1858. str. 65.

stan, neznadući, na koju im ruku bijaše ostao i tako bijahu često prisiljeni vrljati simo i tamo bez doći na mjesto, koje iskahu. Sakupivši se dakle u sabor dogovoriše se i odlučiše sagraditi najprije jedan mnogo prostrani grad, u komu bi mogli pribivati i oni i njihova živina; a za time jedan previsoki stup koga bi mogli vidjeti iz najveće dalečine, i tako imati biljeg (znak), prama komu bi se upravljali za doć u svoj grad.“

Ne smijemo dakako u ovom pogledu pretjeravati, te držati ovo mnijenje jedino pravim, no svakako čini mi se — uzev sve u obzir — najvjerojatnijim, jer ima sebi u prilog više dokaza, nego ijedno drugo mnijenje.

b) *Mjesto i objam građevine.*

Stalno je, da se kula zidala na jednom mjestu zemlje Senarske iliti Mezopotamije, kako to iz gori rečenog slijedi, no nije stalno, na kojemu baš mjestu. Područje Senara obuhvaćalo je prostora po prilici koliko naša trojedna kraljevina: Hrvatska, Slavonija i Dalmacija, a Mojsije izričito ne veli, da se kula gradila na sjeveru ili na jugu ili po sredini, nego nam se veli onako općenito „u zemlji Senarskoj“. No ipak možemo s potpunom vjerojatnošću, pače i sa sigurnošću naći to mjesto, jer nam ga predaja kaže, a moderna orijentalna otkrića u svemu potvrđuju glas predaje.

Predaja hoće, da je kula babilonska bila zidana 12 kilometara na jugozapadu današnjeg mjesta Hilleha ovkraj Eufrata, na njegovom središnjem tijeku (južno od Bagdada).¹ Na tom je mjestu bio zapravo i stari grad Babilon, čudovište starinske dobe. Tu se nalaze gomile starinskih opeka, nekoje istrošene zubom vremena, pa te gomile izgledaju kao maleni brežuljci. Sveukupne ruševine nazivlju se „Birs-Nimrud“ = kula Nemrodova. U starije doba nazivalo se isto mjesto: Borsipp. Putnik može opaziti te ruševine već od Bagdada, a što im je bliže, to veći dojam na nj čine.²

Već su Talmudiste općenito držali, da je Borsipp iliti Birs-Nimrud zazbiljno ono mjesto, gdje se kula zidala i dogodila se pometnia jezika, a sredovječnu predaju nalazimo vjerno prikazanu

¹ Die biblische Urgeschichte. Giessen 1883. str. 375.

² Ispor.: F. Vigouroux: La bible et le découvertes modernes, str. 375—386. — Fr. Hummelauer: Commentarius in Genes. str. 336. — Zschocke: Historia sacra A. T. str. 47. i druge auktoare ondje naznačene.

u putopisu Benjamina de Tudele, židova, koji je one krajeve obašao, pa ovako o tom doslovce veli:¹ „Illinc (de Hilla) quatuor milliaria sunt ad turrim, quam divisionis filii aedificare coeperant, quae eo genere laterum construebatur, quod arabice lagzar (hispanice mazari) vocatur. Fundamenti longitudo duo fere milliaria continet, murorum latitudo ducentorum quadraginta cubitorum² est: ubi vero latissima, centum cannas² continet. Inter denarum cannarum spacia viae sunt in spirarum formam per totum aedificium productae; quibus conscens e supremo loco agri prospiciuntur ad milliaria viginti, quippe regio ipsa latissima ac planissima est. Atque aedificium hoc igni de coelo quondam tactum atque ad infima usque excisum est“.

Isto tako noviji orientaliste skoro jednoglasno zaključuju, ako igdje a to se u Birs-Nimrudu ima tražiti mjesto kule babilonske, jer ruševine golemog drevnog spomenika, koje se ondje opažaju i nehotice putnika podsjećaju na ono, što Mojsije u 11. pogl. Geneze pripovijeda. Tako Schrader,³ Friedr. Delitsch,⁴ J. Rich,⁵ koji ovako opisuje utisak, što je na nj proizveo prvi pogled na te goleme razvaline: „Ja sam posjetio Birs-Nimrud baš u zgodno doba: Jutro bijaše isprva mutno i prijetilo nam strašnim pljuskom kiše, no što se bliže primakosmo cilju našeg putovanja, nagomilani se oblaci raspršiše, a pred našim očima puče ravnina, sred koje se dizao Birs, nalik na brdo okrunjeno tornjem. Jer nam je u početku našeg putovanja magla priječila, te nijesmo mogli ruševina opaziti, nijesmo mogli promatrati, kako postepeno rastu pred našim očima, kako to biva, kad se približujemo egipatskim piramidama. Ove birske razvaline prikazaše nam se pred oči odjednom u ne velikoj udaljenosti sred tmastih gomila gustih oblaka, te je prizor u svojoj uzvišenosti

¹ *Itinerarium Benjamina Tudeleensis, ex hebraico latinum factum*, Bened. Aria Montans interprete. Anvers 1571. str. 71.

² Hebrejski amma (cubitus) bio bi 56 cm. a kanne (canna) oko 3.36 m.

³ *Die Keilinschriften und das Alte Test.* Berlin 1872. str. 35.

⁴ Delitsch: »Im Lande des einstigen Paradieses. str. 26.

⁵ *Memoir on the ruin of Babylon.* 2 izd. London 1816. Navod sam uzeo iz Vigouroux: *La bible et les découvertes modernes*, str. 375.

bio uzvišeniji, dok su opet s one strane ravnine sijevale munje, preteče oluje i poslužile nam, da omjerimo široku protegnutu pustoš, one zapuštene krajeve, gdje se koče toliki ostatci iz drevne povjesti ljudskog roda.“

Vigouroux dodaje, da Birs-Nimrud, kakav je u današnjem stanju, još je 46 metara visok. Njegovo podnožje, ne gledajući na nejednakosti, obuhvaća oko 710 metara. S južno-zapadne je strane strm. Ulazi se s istočne strane po jednoj procjelini, što no se lagano uspinje. Ova je strana tog golemog spomenika od opeka. Na prvi pogled izgleda, da je to nekakav bezoblični stog zemlje, ali malo pomnijivije razgledanje odmah te uvjerava, da je to djelo čovječjih ruku, ili govoreć sa pradavnom tradicijom i sa učenim modernim orientalistima, to su kukavni ostatci one goleme građevine, koju povijest nazivlje kulom babilonskom. Kraj tako golemih ostataka možemo potpunim pravom zaključiti i na veiki objam one građevine, odsjeći točno ili bar po prilici, kakav je taj objam bio, to je nemoguće.

c) Visina i oblik kule.

Jer je u Senaru, kako već vidjesmo, oskudica kamenja, uzeše Semovci zemlje ilovače i stadoše praviti opeke, te njima zidati kulu „kojoj će vrh biti do nebesa“. To je hiperbolično kazano, a smisao je, da su namjeravali zidati ju veoma visoku. Sv. Jeronim znade nam svakakvih lijepih stvari pripovijedati o visini ove visoke kule, te je po njemu bila dosegla visinu od kakove četiri rimske milje (milion, *μίλιον*), a to bi bilo ništa manje, nego kakovih 5—6 (pet do šest) tisuća metara, dakle toliko, koliko visoki vrhunci gorostasne Himalaje.¹

Mi možemo, a da se ne ogriješimo o dužnu počast prama ovom velikom crkovnom Naučitelju, ipak primjetiti, da je ovo prosta tvrdnja bez ikakvog temelja, kao što je prosta tvrdnja i ono mnijenje Josipa Flavija, prema kojem su htjeli kulu tako visoku sazidati, da je ne bi nikakav budući potop, pa ma

¹ In c. 14. Isaiae. — Ispor. Cornelius a Lapide: Commentarius. in Gen. c. 11.

kako velik bio, mogao poplaviti, i tako bi bila sigurno utočište ondašnjim ljudima. Ne stoji ni ono, što u novije doba navodi R. Bude¹, da su ondašnji ljudi mislili sazidati kulu, čiji će se vrh moći viditi po cijeloj zemlji, svejedno kao što se nebo vidi, i tako će poput kažiprsta kazivati ljudima i na najodaljenijim krajevima kruglje zemaljske, gdje je zajedničko središte. No svakako iz onoga, što rekosmo o svrsi zidanja, možemo zaključiti, da su kulu namjeravali sazidati dosta visokom, da ju se bar sa daljine od nekoliko kilometara vidjeti može, inače ne bi mogla služiti znakom, koji će one ljude držati u teritorijalnom jedinstvu. Dokle su pak doprli zidajući, kad ih je Gospodin Bog smeo, uzaludno je istraživati, jer nam nedostaje svaka podloga za to.

Glede oblika kule možemo ipak s nekom vjerojatnošću progovoriti, a to ponajviše na temelju modernih iskopina na istoku, dočim nam i za ovo Mojsijevo pripovijedanje slabo pomaže. Za naše je pitanje najvažnije otkriće Nabukodonosorov natpis, što se našao u prošlom vijeku na nekoliko opeka, koje su revni istraživači klinčastih natpisa Smith, Rawlinson, Oppert, Talbot pokupili, odgonetali teškom mukom i preveli. U tom je natpisu govor, kako je Nabukodonosor, car Babilonije, naredio, da se u Borsipu neka golema kula, koja se davno prije bila započela zidati, ali nedovršena ostala i porušila se, ima na novo podići, kakova je prije bila i to na sedam katâ (podovâ) u počast sedam „svjetionika zemlje“ (sedam bogova babilonskih).²

Nije jasna svaka riječ u tom znamenitom natpisu, i zato se prevodi na nekim mjestima ne slažu, no svi su u tom složni, da je ovdje zbilja govor o jednoj pradaвноj kuli, čiji je temelj za Nabukodonosorova vremena opstojao, te da je po predaji ovaj car znao, da je to ostatak jedne starinske nedovršene građevine, koju je on ponovno podigao na sedam katovâ, „da sebi ovjekovječi ime“. Zato se po njemu prozvala „Nabukodonosorova kula“. Nalazila se u gradu Babilonu, a po mnijenju učenih orientalista razvaline Birs-Nimruda, o kojima sam malo prije govorio, jesu ostatci te Nabukodonosorove kule, kao što su doslijedno i ostatci kule babilonske. Otac svjetske povijesti, Herodot, vidio je

¹ Die biblische Urgeschichte. Giessen 1883. str. 375.

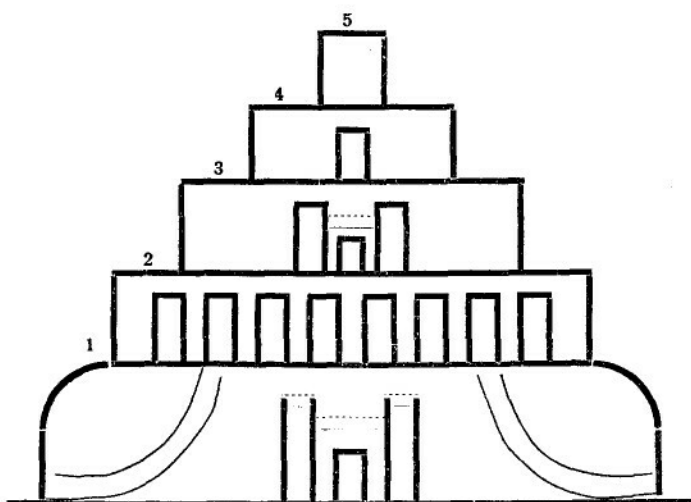
² Ispor. Vigouroux: La Bible et les découvertes... str. 381. — Natpis se je otkrio sredinom prošlog stoljeća.

vlastitim očima tu Nabukodonosorovu kulu, koja je za njegova doba još bila u dobrom stanju, te nam ju ovako opisuje u svojoj povijesti:¹

U jednom i drugom dijelu grada (Babilona) stoji građevina: u jednom kraljevski dvor u ogradi velikoj i jakoj, a u drugom svetinja Zeusa Bela s mjedenim vratima, koja je još i za moga vremena bila četverokutna, od dva stadija (jedan stadij = 216 m.) na svaku stranu. A u sredini svetinje je **tvrda kula** sagrađena od jednoga stadija u dužinu i u širinu, i na toj kuli stoji druga kula, i na toj opet druga, sve do osam kula. A spolja su oko svih kula unakolo načinjeni skalini, kojima se na njih uzilazi. A u sred skalina je počivalište i sjedište za odmaranje, na koja sjedaju, te se odmaraju oni, koji uzilaze. A na posljednjoj kuli je velik hram; a u hramu stoji velik odar s lijepom posteljom i do njega stoji zlatan stol“.

Za nas je ovo Herodotovo svjedočanstvo od velike važnosti. Iz njega razabiremo, da je kula bila jedan odio grada Babilona, što se isto ima držati i o prvoj kuli, kako to slijedi iz Mojsijevog pripovijedanja: „Hajde, da sazidamo grad i kulu“ (ne „grad s kulom“ kako neki hoće). S druge strane Herodot nam opisuje oblik kule, što se u suštini slaže s onim, što kaže židov Benj. de Tudele, kojega sam riječi gori naveo. A jer iz klinčastog Nabukodonosorovog natpisa doznajemo, da je on hotio kulu sagrađiti sličnu onoj prvašnjoj (o kojoj Mojsije govori), kako ju je tadašnja predaja predstavljala, to možemo slobodno ustvrditi, da je ovaj oblik kule Nabukodonosorove bio u glavnome sličan obliku kule, o kojoj Mojsije govori, jer je predaja, prema kojoj je Nabukodonosor radio, bez sumnje sačuvala vjerno i u potankostima uspomenu na onako golemi i zanimivi spomenik prošlosti. Tim većim pravom možemo ovako zaključiti, jer su se u istome stilu i druge kule na istoku u ono davno doba zidale. Klasični primjer za to imamo na jednom spomeniku, što no ga otkrio Georg Smith, gdje je urezana jedna takova kula na 5 katova. Evo u glavnim potezima te urez-bine :

¹ Herodotova povijest. I. 181. Ja sam rabio hrv. prevod A. Musića. Zagreb 1887. str. 76.

Asirska kula na katove prema jednoj urezбини.
(Ispor. Vigouroux: La Bible... str. 391.)

Svaki će cijenjeni čitatelj sasvim lasno upoznati priloženu sliku. Brojevi označuju katove; u prizemlju su golema vrata, kao glavni ulaz u kulu, a na svakom su katu opet po jedna vrata, dočim ih na I. katu ima osam. Ujedno preko prizemlja vode dva puta sa strane na I. kat. Kako se na prvi mah razabire, kula je veoma praktično zidana. Ovakav je bio oblik i Nabukodonosorove kuće, kako to iz Herodota i Tudela razabiremo, samo što je morala biti veća, naime na 7 ili na 8 katova, kako slijedi iz spomenutog klinčastog natpisa i Herodotova opisa.

Prema svemu doslije rečenome slijedi, da je ovakav bio oblik i kule babilonske, o kojoj Mojsije piše, tako bar — i to potpunim pravom, — drže Smith, Schrader, Vigouroux i drugi strukovnjaci u ovom pogledu.¹ Koliko li je bilo katova na kuli babilonskoj, to se dakako ne može znati, kao ni neke druge potankosti, no u glavnome — kako rekoh — možemo si ipak sa nekom vjerojatnošću predstaviti ono piramidalno djelo prastarih Semovaca u senarskoj ravnici.

d) Zašto je Bog zapriječio zidanje kule?

Još nam preostaje, da na ovo pitanje odgovorimo, pa smo gotovi s kulom. Na nj nam različito odgovaraju egzagete već

¹ V. Vigouroux: La bible et le découvertes... str. 390 i dalje. — Schrader: Die Keilinschriften und das Alte Test. — str. 35.

prema stanovištu, koje zastupaju o svrsi zidanja. Općenito sveti Oci, kojima se pridružuju mnogi noviji katolički egzagete, kao Kaulen, Hummelauer, Schöpfer, Zschocke, Schanz¹, vide u zidanju kule oholost onih ljudi, ispraznost, taštinu i u neku ruku prkos protiv Boga, i zato da ih je Bog kaznio pometnjom jezika. Uslijed česa, ne moguć jedan drugoga razumjeti, odustaše od radnje i odvojiše se jedni od drugih.

Iz hebrejskog teksta — kako vidjesmo — baš ne slijedi, da su oni ljudi pri zidanju kule imali ka kovu zlu svrhu, koja bi zasluživala kaznu, no radi ugleda svetih Otaca i radi tolikog broja uvaženih egzageta ne smijemo zanijekati, da nije bilo pri zidanju kule u onih ljudi slavohlepnosti i drugih neurednosti. No glavni uzrok, zašto je Bog zaprije čio zidanje kule, mislim da je ovaj:

Kad je Gospodin Bog stvorio prve ljude, Adama i Evu, kazao im je: „Rađajte se i množi te se i napunite zemlju“ (Gen. 1, 28.). To je isto opetovao Noju i njegovim sinovima poslije potopa (Gen. 9, 1.). Oprečno tome radili su Semovci u senarskoj dolini, kako već gori kazasmo. Bog, koji je u ono doba na vidljiviji način s ljudima općio, pomeo je jezik tih ljudi i tako ih prisilio na vršenje Njegove naredbe. I zato Mojsije opetovano naglašuje (poslije kako Gospodin pomete jezik): „Tako ih Gospodin rasu odande po svoj zemlji, te ne sazidaše grada. Zato se prozva Babel, jer ondje pomete Gospodin jezik cijele zemlje i odande ih rasu Gospodin po svoj zemlji“. Nikakvog drugog učinka Gospodinovog utjecaja u ovaj događaj Mojsije ne spominje. Ovo opetovano naglašivanje „odande ih rasu Gospodin po svoj zemlji“ jest u neku ruku odgovor, jeka, na onu opetovanu Gospodinovu zapovijed: „Rađajte se i množite se i napunite zemlju“.

Ovaj razlog lijepo se slaže s tekstom, kao i s namjerama Božjim, koje je On imao o odabranom narodu, kako to razabiremo iz cijele svete povijesti Starog Zavjeta, pa mi se čini najvjerojatnijim. U ostalom Bog je mogao imati i drugu svrhu koja je nama nepoznata i koju bi bilo uzalud istraživat, jer su „neispitljivi Njegovi sudovi, i neistražljivi Njegovi putovi“ kako veli Apoštol narodâ (Rimlj. 11, 33.).

¹ Schanz: Apologie des Christenthums, Freiburg i. B. 1887. I. str. 331.

5. Pometnja jezika.

Već više puta spomenuti Vigouroux raspravljaajući u svom učenom djelu „Biblija i moderna otkrića“¹ o 11. poglavlju Geneze puno se trudi i napreže, da dokaže istinitost prvog retka ovog poglavlja: „A bijaše cijela zemlja jednoga jezika i jednakog govora“. U tu svrhu navodi izobilje svjedočanstva filoloških stručnjaka, koji su toga mnijenja, da svi svjetski jezici zazbilja potječu od istog izvora, da je svima ljudima jedan jezik bio nekoć zajednički. Dandanas bilo bi suvišno to dokazivati, jer je već općenito priznato od filologa, da je zbilja nekoć na zemlji bio samo jedan jezik, koji se tekom vremena pretočio u sve ono mnoštvo različitih jezika, koji se danas po svijetu čuju.

No mi moramo ovdje na nešto drugo odgovoriti, naime da li je u ono doba, kad se zidala kula babilonska, bio na čitavoj zemlji samo jedan jezik i da li je onda nastala razlikost jezika, kako bi to izgledalo po Mojsijevom kazivanju. Eto to je, na što nam je odgovoriti u ovom petom dijelu naše rasprave.

Da ne bude pometnje pri razjašnjenju babilonske pometnje jezika, podati ću na gori naznačena pitanja tri odgovora, koji će se međusobno popunjivati i biti ovisni jedan o drugome. Dva prva su negativna, treći je pozitivan, glase pako ovako:

I. Negativni odgovor: Kad se zidala kula babilonska, nije bio samo jedan jezik na zemlji.

To slijedi logično iz svega onoga, što sam spomenuo, kad je bio govor o okolnostima ovoga događaja, nadasve o okolnosti osoba. Kako sam ondje dokazao, nijesu svi ljudi, koji su onda živjeli na svijetu, bili u senarskoj zemlji, nego ih je bilo i drugdje. Ti su se bez sumnje već davno odijelili jedni od drugih niti su mogli dolaziti svi u međusobni saobraćaj, kao što ni dandanas nije moguće, da svaki pojedini narod opći sa svim narodima zemlje uza svu pogodnost današnje komunikacije. A to odijeljenje jednih od drugih donosi samo sobom razlikost govora, tako naime, da se prvašnji zajednički jezik pretvori u narječja, koja nakon nekoliko stoljeća postaju samostalni jezici. To je naravni filološki proces, koji se može i

¹ La bible et le découvertes modernes... str. 402—410.

u današnje doba zbivati, a koji se po gotovu morao dogoditi u ono drevno doba, o kojem govorimo.

Istina je, da Mojsije veli: „I bijaše cijela zemlja jednoga jezika...“, no ovaj hebrejski izraz (kol-ha-arez) ima se i na ovom mjestu uzeti u istom smislu, kao u vijesti o potopu: on je općenit odnosno na onu zemlju, o kojoj nadahnuti pisac govori, a ta je u našem slučaju Senar, a ne odnosi se na čitavu kruglju zemaljsku. Sveti bo pisac — kako gore spomenuh — nije imao namjere prikazati nam povijest cijelog ljudskog roda, nego samo onu odabranog naroda izrael-skoga.

Ovako misli golema većina ozbiljnijih današnjih egzageta toli katoličkih koli nekatoličkih, pa je začudno, da se tome Tallijanac Cereseto, svećenik i profesor biblijskih znanosti u sjemeništu Chiavari, veoma čudi, te to svoje začuđenje i protivno mišljenje ovako izražava u svom omašnom uvodu u Pentateuh.¹

„Čini se, da Biblija ne može da jasnije govori o četiri stvari, koje današnji svijet neće da shvati, a te jesu: 1. da je od tri Nojeva sina potekao ne jedan dio, već cio ljudski rod; 2. da je tada cio ljudski rod govorio jednim te istim jezikom i da je na ravnici Senarskoj bio združen kao jedan narod; 3. da je Bog ovaj jedan njihov jezik smeo u Babelu i razdijelio ga u više jezika; 4. da je Bog tek tada razdijelio ljude, koji su do onda sačinjavali jedan narod, u sve zemlje i na sve strane svijeta... Ta zar je to Bogu bilo nemoguće? Ili zar se to čudo, što ga Biblija pripovijeda, ima ubrojiti među priče? Nije se čuditi racionalistima, što pobijaju čudesa i ustaju protiv vjerodostojnosti Mojsijevog pripovijedanja, ali se ne može shvatiti, što ih u tome potpomažu i što im pomažu mnogi katolici, mnogi učitelji u Izraelu“.

Suvišno bi bilo na dugo raspravljati o ovoj Ceresetovoj primjedbi, jer već iz gori rečenoga slijedi, da nije na svom mjestu; ovdje velim samo to, da je odveć pretjerana — da se najblaže izrazim — niti se smije o katoličkim učenjacima kazati, da šuruju s racionalistima i da zabacuju vjerodostojnost Pentateuha, ako nekoja mjesta istoga (Pentateuha) tumače —

¹ Giov. G. Cereseto: Introduzione speciale al Pentateuco (Istituzioni bibliche t. II.). Chiavari. 1893. str. 786 i d.

s dokazima u ruci — drukčije, nego li se to prije općenito tumačilo. Dok Crkva ne izreče svoj nepogriješivi sud, slobodno je katoličkom egzageti tumačiti pojedina mjesta sv. Pisma, kako mu se čini vjerojatnijim, pretpostaviv dakako, da iz tog njegovog tumačenja ne slijedi nikakova kriva nauka, ili da ne stoji u očitoj opreci sa moralnom većinom svetih Otaca.¹ Možemo dakle i mi u našem slučaju to isto uraditi, a da ni najmanje ne posumnjamo o čudu ili o vjerodostojnosti sv. Pisma. Nego o tom dosta.

Budući da u doba zidanja kule nije bio samo jedan jezik na zemlji, nego ih je bilo više, samo se sobom razumije, da ako se i jest pri zidanju kule dogodila kakova pometnja jezika, iliti razdijeljenje jednoga jezika u više različitih, ta pometnja nije zahvatila sve zemaljske jezike ondašnjeg doba, doli samo onaj, koji se u ono doba govorio u senarskoj ravnini. Na ostale svjetske jezike nije ova promjena ni najmanje utjecala, te su se oni kao prije tako i dalje razvijali naravnim načinom. Ovo je veće važno znati, jer ovako tumačeć izbjegavamo sve poteškoće, koje nam se sa strane filološke mogu postaviti, a s druge strane ostavljamo netaknutim sveti tekst, niti ga krivo tumačimo.²

II. Negativni odgovor: Nekoji vele uvaženi katolički egzagete drže, da u Gen. 11 1—9 nije govor o nikakovoj pometnji jezika.³

Oni su naime tog mnijenja, da Mojsije ondje govori o neslozi, koja se porodila između onih, koji su zidali kulu, te ne mogavši jedan drugoga razumjeti, t. j. jer se nijesu mogli slagati, razidoše se jedni od drugih na razne strane. Dokazi, koje oni navode u prilog svog mnijenja, jesu poglavito slijedeći:

1. Svjedočanstvo sv. G r g u r a N y s s e n s k o g, koji kaže, da su se jezici naravnim načinom razvili jedan iz drugoga. Evo riječi sv. Naučitelja:⁴ „Volens Deus homines diversis uti linguis, dimisit naturam pergere via sua, atque pro lubitu apud singulos articulare sonum ad nominum declarationem“.

¹ R. Cornely: *Introductio in libros s. U. T. sv. I. Parisiis 1894.* str. 607—615.

² Ispor. Hummelauer: *Exagesis in Genesis...* str. 301—303.

³ *Ibid.* str. 304—307.

⁴ *Contra Eunom. XII.*

2. Mnijenje tradicije o pometnji jezika nije sveopće, niti takove naravi, da se ne smijemo od njega udaljiti. Židovi su ovo Mojsijevo poglavlje tako shvaćali najviše zato, da dokažu, kako svi svjetski jezici potječu iz njihovoga, jer da se on govorio u zemlji senarskoj, a kršćani su tako tumačili na temelju nejasnog prevoda Vulgate.

3. U hebrejskom tekstu misle da imaju jaki argumenat za svoju tvrdnju. Tu se naime u ovom 11. pogl. r. 1—9. za označenje riječi, koju naši jezici prevode „ $\gamma\lambda\omega\sigma\sigma\alpha$ = lingua = jezik“, nalazi riječ שָׁפָרָה (saphā), dočim u predašnjem 10. pogl. r. 5, 21, 31., gdje je bez sumnje govor o jeziku (Sprache), nalazi se לָשׁוֹן (lašon). Odatle oni zaključuju, da mora biti različito značenje ovih dviju imenica, a uspoređujući druga mjesta sv. Pisma, gdje se spominju obje imenice, dolaze do zaključka, da לָשׁוֹן (lašon) znači jezik = lingua = die Zunge, dakle udo (membrum) čovječjega tijela, organ govora; a u prenešenom smislu znači govor, po kojemu se razlikuje narod od naroda (die Sprache). Druga pak imenica, naime שָׁפָרָה (saphā) znači „labium“ = usne = die Lippe; a označuje se njome češće u Sv. Pismu (Job. 11 2 Prov. 10 18 itd.) sijelo ljudskog govorenja, kao i isti govor = sermo, a nipošto ne jezik = die Sprache. Prema tome oni zaključuju, da se u 10. pogl. Gen., gdje se nalazi imenica לָשׁוֹן (lašon) ima razumjeti o jeziku = die Sprache, dočim u pogl. 11., gdje se čita שָׁפָרָה ima se razumjeti o govoru i mišljenju dotičnih ljudi, što je svejedno kao da kažem: kad se zidala kula babilonska, nije se dogodila nikakova pometnja jezika, nego se porodila nesloga (confusus est sermo) među onima, koji su zidali, te uslijed toga prestadoše zidati.

Ovo mnijenje bez sumnje je vjerojatno, niti se protiviti direktno svetome tekstu, no mislim, da ipak nema odlučne vrijednosti. Dokazi nijesu tako jaki, kako bi na prvi mah izgledalo. Mišljenje sv. Grgura nije dosta jasno, a da bi ga se moglo shvatiti u potvrdu ovog mnijenja, a mišljenje tradicije i većine svetih Otaca tako je jasno, da ga se uzalud nastoji drugačije tumačiti ili oslabiti njegovu vrijednost. A i onaj treći dokaz iz

filologije nije neoboriv. Doista ima nekoliko mjesta u Sv. Pismu, po kojima bi se mogla zaključiti razlikost onih dviju imenica, te i to, da se pod riječju שָׁפָה (saphā) ne razumije jezik (die Sprache), nego govor (sermo = die Rede). Tako n. pr. Ps. 80 (h. 81) 6: Linguam (שֵׁפֶת) quam non noverat, audivit = Riječi, kojih ne razumi, čuo je. — Iz. 19 18: „In die illa erunt quinque civitates in terra Aegypti loquentes lingua (שֵׁפֶת) „Chanaan“ = loquentur labio, sermone, animo Chanaan (govoriti će, misliti će, što i Kananejci, ali ne slijedi, da će govoriti kananejskim jezikom, nego egipatskim). Ispor. jošte Iz. 28 11, 33 19, Ez. 3 5.

No dok je to istina, istina je s druge strane i to: 1. Kako već gori spomenuh, riječ שָׁפָה imade ipak značenje „lingua = jezik = die Sprache. 2. Svi navedeni primjeri uzeti su iz drugih, ne Mojsijevih, knjiga Sv. Pisma, pa po tom, ako je Izaija ili Ezekiel ili koji drugi pisac upotrebio imenicu שָׁפָה samo u značenju „govor“ a ne „jezik“, ne slijedi, da ju je u istom smislu morao i Mojsija upotrebiti, kad imade i drugo značenje. To slijedi tim manje, što je kod Izaije, Ezekijela, Psalmiste stil pjesnički, dočim je Mojsijev povijesni prozaični stil. 3. Kontekst Gen. 11 1—9 protivi se, da uzmemo riječ שָׁפָה u značenju „govor“ te ju moramo uzeti u značenju „jezik“. To se razabire već iz 1. retka. Tu se veli:

וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שְׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים

(Vajjehi khol-haares saphā ahath udebarim ahadim).

Kad bismo onu riječ „saphā“ uzeli u značenju govor, tad bi izišao ovaj besmisleni prevod: „A bijaše cijela zemlja jednog govora i jednog govora (ili „i jednakih riječi“) što je jedno te isto. To je pleonazam, koji ovdje nema smisla. Moramo dakle riječ „saphā“ uzeti u drugom značenju, te prevesti: A bijaše cijela zemlja jednog jezika (unius linguae = einer Sprache) i jednakog govora (= jednakog mišljenja = einer Gesinnung = d' un sentimento). Isto tako r. 7. (Hajde dakle da sidemo i da im ondje pometemo jezik, da ne

azumiju jedan drugoga) i r. 9. (Zato se prozva Babel, jer ond je pomete Gospodin jezik cijele zemlje) bolje se razumije, kad se riječ **שָׁפָר** prevede na „jezik“, nego li, da se prevede na „govor = mišljenje“. 4. Iz cijelog Mojsijevog pripovijedanja jasno se razabire, da je Bog bio neposredni uzrok one pometnje. Ne smije se dakako sve, što se tu o Bogu veli, uzeti doslovno, (sidimo i t. d.), ima tu antropomorfizama, t. j. Mojsije predstavlja Boga kao čovjeka, ali neposredni utjecaj Božji u ovaj događaj ne može se zaniijekati. No ako se ova pometnja tumači ne o pometnji jezika, nego o pometnji mišljenja, slijedi, da je Bog posijao neslogu među one ljude, što se o Bogu sigurno ne smije kazati. On pripušta zlo, ali ga direktno nigda ne promiče, a nesloga je svakako u sebi zlo.

Radi svega rečenoga ne mili mi se prihvatiti gori naznačeno mnijenje, akoprem ima i ono svojih dobrih strana, te mi se čini vjerojatnijim ovo drugo mnijenje, koje slijedi.

III. Pozitivni odgovor: U Gen. 11 1–9 govor je zbilja o pravoj pometnji jednog jezika.

Tako drži većina svetih Otaca i starijih egzageta (s tom razlikom, da oni tumače pometnju jezika, koji je bio zajednički svim ondašnjim ljudima na svijetu) i mnogi moderni katolički egzagete, i to veoma uvaženi, kao Kaulen, Zschocke, Schanz, Schöpfer, kojima naginje i Hummelauer.

Ne može se sjegurno odsjeći, koji je to bio jezik, kojim su ljudi govorili pri zidanju kule, da li je bio jedan od poznatih semitskih jezika, ili neki posebni jezik, iz kojega su onom zgodom proizašli kasniji semitski jezici. Da je pak bila zbilja prava pometnja jednog jezika, slijedi iz onoga, što gori kazasmo, pobijajući mnijenje onih, koji govore, da se ona pometnja ima razumjeti o mišljenju, slozi ondašnjih ljudi, a ne o jeziku. Ovdje dakle ne treba da se upuštam u dokazivanje. Radije ću odgovoriti na jedan prigovor, koji se obično iznosi protiv ovog tumačenja.

Protivnici naime ovakvog tumačenja vele, da se ne smiju tražiti čudesa, gdje ih ne treba, te da njihov broj valja što više smanjiti i događaje svete povijesti rastumačiti naravnim načinom, koliko je to moguće više. — Na to odgovaram: U istinu nije od potrebe i nije dobro držati svaki događaj St. Zavjeta

čudom i u tom ga smislu tumačiti. Došlo bi se do velike bezmislenosti, kad bi se tako radilo. No ne smijemo opet u tome pretjeravati i sve naravnim načinom tumačiti, kako to racionaliste i moderniste čine. Moramo pretpostaviti, da je cijela povijest odabranog naroda u neku ruku neprestano, veliko čudo Božje providnosti, osobite providnosti nad onim narodom. Ekonomija spasenja to je zahtijevala. Moramo pretpostaviti i to, da je u ono doba Bog, prema svojoj nedokučivoj promisli, neposrednije utjecao u događaje izraelske povijesti, nego li drugih naroda onog i današnjeg doba.

Odatle slijedi, da ako se i mogu mnogi događaji svete povijesti Starog Zavjeta na posve naravni način protumačiti, ipak neki događaji iste povijesti nose na sebi tako jasan biljeg neposrednog (immediatus) utjecaja Božjeg, da bi bilo veoma smiono to zanjekati i događaj prikazati u posve naravnom ruhu. To su oni događaji, u kojima isti sveti nadahnuti pisac jasno ističe tu vrhunarnost. Takovi su n. pr. stvorenje čovjeka, opći potop, propast Sodome i Gomore, poniženje i uzvišenje Josipovo, izbor Davida za kralja itd.

Među takove događaje moramo ubrojiti i ovaj, o kome je govor. Ta čemu bi nadahnuti pisac upleo Boga u ovaj događaj i opetovano Ga spominjao kao neposrednog uzročnika pometnje jezika, kad Bog u to ne bi ulazio nego samo kao daljnji, posredni faktor, kako naime ulazi u svaki događaj, što se na svijetu tečajem vijekova zbiva? Znam da bi neki htjeli ovo prikazati kao pjesničke izraze, no morali bi najprije dokazati, da ovdje Mojsija zbilja piše pjesničkim stilom. No to će im, mislim, vele teško uspjeti, jer su u Pentateuhu veoma rijetka pjesnička mjesta. — Drugi vele, da ovo Mojsije piše prema osebnosti orientalnog govora, koji su u svakom događaju gledali neposredni utjecaj Božji. No i tu bi tvrdnju morali ponajprije dokazati, toli uopće, koli napose za naš slučaj. S druge strane kad bismo u tom smislu stali tumačiti čitavu povijest Staroga Zavjeta, došli bismo na koncu konca do toga, da ne bismo nigdje uvidjeli vrhunarni utjecaj Božji, te bi nam se ta povijest prikazala u čisto naravnom ruhu, posve jednakom povijesti starih Babilonaca i Asiraca, a to ne smije biti.

S ovom kratkom digresijom završujem svoju raspravu. Cijenjeni će čitatelji opaziti, da je dosta toga ostalo neriješeno. Predmet je takav, da ga se ne može matematičnom točnošću riješiti.

Pune četiri tisuće godinâ dijele nas od onog događaja, a vijesti o njemu nejasne su i malo ih ima, kako dakle da ga prikažemo baš onakovim, kakav je morao biti? Na nekoja pitanja ne možemo drugo, do li većom ili manjom vjerojatnošću odgovoriti. To sam i ja učinio, a prepuštam cijenjenom čitatelju, da prosudi valjanost mojih zaključaka. Možda će nam orientalna otkrića unijeti više svijetla u ove tavisne događaje iz drevne povijesti ljudskog roda, pa će ih se tada moći većom sigurnošću riješavati; no dok se to ne zbude, nema druge, nego se na ovaj način pomoći, naime vjerojatnim nagananjem.

